

Co-funded by
the European Union

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú však iba názormi a stanoviskami autora(ov) a nevyhnutne neodrážajú názory a stanoviská Európskej únie alebo Európskej rady pre inovácie a Výkonnej agentúry pre malé a stredné podniky (EISMEA). Európska únia ani výkonná agentúra nenesú za ne zodpovednosť.

UKÁŽKA FUNGUJÚCICH PRAKTÍK VO SVETE GÁJD V EURÓPE

Erazmus+ program projekt

„TVORBA EURÓPSKEJ GAJDOŠSKEJ KOMUNITY“

Nehmotné kultúrne dedičstvo (ICH) – vedomosti, praktiky a tradície európskych občanov – je esenciálnou zložkou európskeho kultúrneho dedičstva, dokonca možno povedať, že až tou najdôležitejšou. A tradičná hudba patrí v tomto kontexte medzi najpopulárnejšie a najviditeľnejšie oblasti.

Šesť organizácií z rôznych európskych krajín sa spojilo so zámerom ochrániť a promovať špecifickú časť ICH (gajdy, hranie na tento nástroj a tradícia jeho výroby) aby posilnili seba a svoje organizácie a promovali vedomosti a zručnosti svojich cieľových skupín, praktikantov ICH, spolu so špecifickými cieľmi projektu: promovanie komunitných aktivít a formovanie inkluzívnej spoločnosti.

Hlavný cieľ prjektu bude dosiahnutý pomocou viacerých projektových aktivít a efektívnejšej implementácii projektu: tréningy účastníkov projektu vo všetkých zúčastnených krajinách a vytvorenie niekoľkých edukačných materiálov (intelektuálne výstupy). Počíta sa aj s rôznymi aktivitami na šírenie výsledkov projektu pre zainteresované strany a cieľové skupiny.

Projekt vytvorí európsku gajdošskú komunitu zapojením samotných partnerských organizácií a praktikantov ICH, na miestnej či národnej úrovni, a tiež zvýši kompetencie pro neformálnom vzdelávaní dospelých. Projekt umožní ľuďom z rôznych európskych krajín, aby spolupracovali, zvýši ich povedomie o spoločnom kultúrnom dedičstve Európy a posilní ich pocit príslušnosti k nej.

Ako pridružený partner projektu je zapojené aj Bieloruské kultúrno-vzdelávacie centrum – organizácia reprezentujúca bieloruskú tradičnú kultúru.

Trvanie projektu je od 01.09.2022. – 31.08.2024., celkový rozpočet 120 000 eur. Projekt je podporovaný Lotyšským národným kultúrnym centrom a Lotyšským národným výborom pre UNESCO.

PARTNERI PROJEKTU

LOTYŠSKO

Koordinujúci partner

**Nadácia kultúrneho
dedičstva Suiti**

SUITU KULTŪRAS MANTOJUMS

Nadácia kultúrneho dedičstva Suiti je nezisková organizácia, založená v roku 2013. Jej cieľom je propagovať a rozvíjať rôzne aspekty suitijského kultúrneho dedičstva, ktoré sú zaradené na Zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Organizácie neformálneho vzdelávania pre všetky vekové skupiny (od predškolských detí po seniorov) sú srdcom aktivít nadácie.

Ľudia zo suitijskej oblasti (približne 2500 členov) všetkých vekových kategórií sú hlavnou cieľovou skupinou aktivít Nadácie kultúrneho dedičstva Suiti. Významná časť členov našej komunity pochádza zo sociálne a/alebo ekonomicky znevýhodnených skupín - seniori, nezamestnaní a najmä ľudia z odľahlých vidieckych oblastí.

NEO je aktívna v rôznych oblastiach tradičnej kultúry, čerpajúc finančné prostriedky na svoje aktivity z rôznych fondov. Veľký dôraz sa kladie na propagáciu a popularizáciu tradičného hudobného kultúrneho dedičstva: organizovanie workshopov na výrobu tradičných hudobných nástrojov, koncerty, gajdošské festivaly; digitalizačné aktivity hudobného dedičstva. Nadácia kultúrneho dedičstva Suiti pravidelne organizuje koncerty a vystúpenia v spolupráci s miestnymi folklórnymi skupinami - spevákmi, ľudovými tanečníkmi a hráčmi na nástroje.

Organizácia je aktívna vo výskume a popularizácii miestneho dialektu, ako aj v rôznych aktivitách pre deti - publikácie, akcie pre rodiny s deťmi a podobne. V posledných rokoch bola aktívne rozvíjaná medzinárodná spolupráca.

Spolupracuje a je podporovaná rôznymi organizáciami - v roku 2022 bola podpísaná memorandová dohoda o spolupráci medzi organizáciami zo suitijskej oblasti a niekoľkými miestnymi, regionálnymi a národnými organizáciami na rôznych úrovniach.

Väčšina projektov doteraz bola podporovaná Fondom štátneho kultúrneho kapitálu, fondami Európskej únie a taktiež miestnymi samosprávami.

CHORVÁTSKO

**Centrum chorvátskych
tradičných nástrojov**

Centrum chorvátskych tradičných nástrojov bolo založené v roku 2007 s cieľom skúmať a získavať poznatky o hraní a výrobe chorvátskych tradičných nástrojov. Naše hlavné aktivity zahŕňajú organizovanie a vedenie seminárov a workshopov o hraní a výrobe tradičných nástrojov, organizáciu festivalov a koncertov, publikovanie textov, kníh, audio a video materiálov o tradičných nástrojoch, naviazanie kontaktov a spoluprácu s zahraničnými organizáciami s podobnými záujmami.

V rámci týchto aktivít organizujeme Medzinárodný gajdošský festival už 14 rokov. Pravidelne organizujeme a vedíme semináre a workshopy o hraní a výrobe tradičných nástrojov v Chorvátsku aj v zahraničí. Vydali sme dve knihy (Chorvátske gajdy - GAJDE a Chorvátske gajdy - DUDE), tri DVD a dve CD. Máme veľmi dobrú spoluprácu s mnohými kultúrnymi inštitúciami a folklórnymi skupinami. Všetky naše projekty sú podporované chorváckym Ministerstvom kultúry.

Spolupracujeme s ľuďmi všetkých vekových kategórií (organizujeme dielne pre deti v materských školách, školách, študentov na univerzitách, seniorov, dielne pre pedagógov, učiteľov, profesorov, členov folklórnych spoločností atď.). Niekedy máme dielne aj pre ľudí so špeciálnymi potrebami (autizmus a iné). V rámci tohto projektu sú cieľovou skupinou dospelí, ktorí majú túžbu naučiť sa hrať alebo vyrábať dudy, a hráči a výrobcovia, ktorí chcú svoje znalosti a skúsenosti zdieľať s inými.

TALIANSKO

**Kultúrna
asociácia
Multietnica**

MULTIETNICA

Multietnica je kultúrny spolok so sídlom v Potenze, v juhotalianskej oblasti Basilicata. Od roku 1997 sa venuje kultúrnym projektom v oblasti živej hudby a hudobných festivalov, podporujúc nezávislú produkciu hudby a vytvárajúc príležitosti pre mladých hudobníkov. Vytvorila aj projekt Open Sound, ktorý si kladie za cieľ vytvoriť most medzi ľudovou/tradičnou hudbou a súčasnou hudobnou scénou. Vytvorila otvorenú knižnicu s miestnymi tradičnými zvukmi, ktoré sú využívané mnohými producentmi a podporuje vystúpenia hráčov na ľudové nástroje a elektronickú hudbu.

Pokiaľ ide o riadenie európskych projektov, Multietnica môže byť označená ako nováčik. Avšak Multietnica pracuje s výzvami financovanými regionálnymi a národnými fondmi už viac ako 25 rokov. Účasť v európskom partnerstve by bola príjemným a hodnotným zážitkom na obohatenie profilu organizácie a posilnenie našich metód a postupov.

Účastníkmi projektu sú komunity žijúce v horskej oblasti. Mnohé aktivity budú umiestnené v oblasti Val Sarmento, izolovanej časti Basilicaty. Vďaka tejto izolácii sa zachovalo kultúrne dedičstvo a gajdošská tradícia. Projekt poskytne príležitosť hudobníkom z iných európskych oblastí spoznať mladých tradičných hudobníkov z Basilicaty a ich tradície.

Projekt pritiahne do Val Sarmento hudobníkov z rôznych okolitých oblastí za účelom zdieľania skúseností s hudobníkmi z iných európskych krajín. Mnohí hráči sú zároveň aj remeselníci, takže aktivity budú zahŕňať aj dielne na výrobu hudobných nástrojov.

ŠPANIELSKO

Asociácia Gaiteros
de Graus

Naša práca ako právnej organizácie začala v roku 2007, ale až do tej doby sme boli miestnymi gajdošmi. Posledná fotografia profesionálnych gajdošov z našej oblasti v našom meste je z roku 1911. Keď títo gajdoši vymizli, začali hrať neprofesionálni miestni gajdoši.

Naša tradícia úzko spätá s gajdami a gajdošmi. V roku 1973 boli naše tradičné tance vyhlásené za národnú turistickú tradíciu. Spolupracujeme s mestom a inými miestnymi organizáciami na organizáciu tradičných podujatí. Vystupujeme na týchto podujatiach vyhlásených za "Interés Turístico Nacional", staráme sa o naše gajdy, naše piesne, naše tance a naše kostýmy.

V roku 2010 sa nám podarilo presadiť vytvorenie odboru so špecializáciou na gajdy na hudobnej škole. Organizujeme workshopy o našich gajdách, zúčastňujeme sa na organizácii a vystupujeme na tradičných miestnych podujatiach, organizujeme festival "Encuentro de Músicas Tradicionales del Pirineo" a tradičné vystúpenia v iných mestách v našej oblasti. V lete organizujeme dielne pre všetky druhy hudobných nástrojov (gitara, mandolína, husle, akordeón...) na priblíženie našej tradičnej hudby a tancov. Sú tu dva druhy workshopov pre dospelých a deti.

Pracujeme s dospelými a organizujeme aktivity na zapojenie detí do tradícií a do štúdia a praxe gájd. Sme síce malá skupina, asi 6 osôb vo veku od 40 do 68 rokov, ktorá sa podieľa na organizácii všetkých projektov, ale v niektorých aktivitách je nás až 20 gajdošov vo veku od 12 do 68 rokov.

Vytvárame zdroje a publikácie pre dospelých a máme projekt pre deti s názvom "Pepa Chireta" zoznámenie detí s gajdami a ďalší projekt založený na videách na YouTube s názvom "mis amigos gaiteros" na predstavenie ďalších gajdošov Európy.

SLOVENSKO

Cech slovenských gajdošov

Cieľom Cechu slovenských gajdošov je udržiavať, dokumentovať, propagovať a rozvíjať tradície, znalosti, remeselné zručnosti a umelecké schopnosti súvisiace s hraním na gajdy, výrobou gájd a na celkovú hudobnú tradíciu na Slovensku, ako aj s spoločenskými a kultúrnymi fenoménmi s nimi spojenými. Cieľom je vytvoriť majstrom, tovarišom a učňom cechu priaznivé podmienky pre ich činnosť a rozvoj, predovšetkým smerované k mladým ľuďom a deťom.

Pri naplňaní tohto cieľa je úlohou cechu najmä:

1. vytvárať priestor pre intenzívny kontakt medzi gajdošmi a výrobcami gájd, ako aj pre kontakt so zástupcami iných oblastí tradičnej ľudovej hudobnej kultúry s cieľom vzájomne prospešnej výmeny skúseností a informácií,
2. vytvárať priestor pre intenzívny kontakt medzi gajdošmi a výrobcami gájd, ako aj pre kontakt so zástupcami iných oblastí tradičnej ľudovej hudobnej kultúry s cieľom vzájomne prospešnej výmeny skúseností a informácií,
3. vytvárať priestor pre intenzívny kontakt medzi gajdošmi a výrobcami gájd, ako aj pre kontakt so zástupcami iných oblastí tradičnej ľudovej hudobnej kultúry s cieľom vzájomne prospešnej výmeny skúseností a informácií,

Členmi Cechu slovenských gajdošov sú ľudia s rôznorodými povolaniami. Patria sem univerzitní učitelia, vedci, analytici, manažéri, podnikatelia, študenti a členovia, ktorí sú v dôchodku. Cech slovenských gajdošov má 52 členov.

GRUZÍNSKO

V. Sarajishvili
Tbilisi State
Conservatoire

Tbiliského štátne konzervatórium Vano Sarajishvili (<https://tsc.edu.ge/>) je dôležitým kultúrnym a vedecko-vzdelávacím centrom Gruzínska. Od dňa svojho založenia v roku 1917 sa stalo jedným z hlavných kultúrnych a vzdelávacích centier v Gruzínsku.

Tbiliské štátne konzervatórium má obzvlášť bohatú tradíciu štúdia folklóru.

Projekt bude realizovaný Medzinárodným výskumným centrom pre tradičnú polyfóniu Tbiliského štátneho konzervatória (IRCTP). IRCTP bol založený v Tbiliskom štátnom konzervatóriu v roku 2003 s podporou UNESCO a svetovo uznávaných etnomuzikológov, ktorí sa zúčastnili Prvého medzinárodného sympózia o tradičnej polyfónii (2002). Konzervatórne medzinárodné výskumné centrum pre tradičnú polyfóniu je členom dvoch medzinárodných organizácií: ESEM (European Seminar on Ethnomusicology) a ICTM (International Council for Traditional Music).

Členovia IRCTP majú skúsenosti s projektovým riadením a financovaním po mnoho rokov - ich hlavnou činnosťou je organizácia Medzinárodných sympózií o tradičnej polyfónii. Od roku 2002 sa konalo 10 sympózií, 11. sympóziu je naplánované na september 2022. Predchádzajúce sympóziá privítali viac ako 100 zahraničných a gruzínskych odborníkov a až 1 000 gruzínskych a zahraničných spevákov gruzínskych a svetových ľudových piesní z 20 krajín celého sveta. Výsledky a letáky predchádzajúcich sympózií (posledné 5 sú s DVD) sú publikované na webovej stránke centra ([www.polyphony.ge](http://www.polyphony.ge;); <http://symposium.polyphony.ge/>).

Centrum má tiež rozsiahle medzinárodné kontakty a neustále realizuje lokálne aj medzinárodné projekty.

BIELORUSKO/ POĽSKO

Pridružený partner

Białorusko-Kultúrny
Naukowy
Centrum w
Poznaniu

Naša organizácia bola založená s cieľom zúčastňovať sa rôznych projektov s témou občianskej spoločnosti a menšín. Naše zameranie zahŕňa témy ako ochrana práv, šírenie a ochrana ľudských slobôd a práv, občianske slobody a aktivity podporujúce rozvoj demokracie, vedy, vyššieho vzdelania, vzdelávania, školenia a výchovy, kultúry, umenia, ochranu kultúrneho dedičstva a národného dedičstva. Taktiež aktivity pre európsku integráciu a rozvoj kontaktov a spolupráce medzi spoločnosťami a aktivity podporujúce rozvoj komunít a miestnych spoločenstiev.

Tieto ciele dosahujeme organizovaním rôznych typov udalostí, vrátane neformálnych vzdelávacích aktivít pre dospelých súvisiacich s tradičnou kultúrou. Máme skúsenosti s organizáciou koncertov – našim osobitým zameraním je ľudová hudba. Nahráli sme a vydali hudobné nahrávky. Niektoré z našich projektov boli priamo venované gajdám, ich ochrane, rozvoju a propagácii.

Od roku 2017 organizujeme "Festival európskych regiónov s gajdami v Bielorusku, v Hlybokaje". Festival propaguje myšlienku integrovať rôzne gajdošské regióny Európy organizovaním spoločných podujatí a výmenou skúseností. Našou cieľovou skupinou je bieloruská menšina v Poľsku, žijúca v oblasti Podlasie. Chceme ich zapojiť do oživenia bieloruskej kultúry s gajdami.

PRÍKLADY DOBRÝCH PRAKTÍK

LOTYŠSKO

Suiti Cultural Heritage Foundation

Obnova zručností hrania a výroby gajd v regióne Suiti

Najstaršie informácie o gajdošoch z oblasti Suiti pochádzajú z polovice 19. storočia – spomína sa, že v lete roku 1860, keď sa ruským trónu ujímal Alexander II., vystúpila pre neho skupina Suiti v samostatnom hudobnom pavilóne, so 7 hrajúcimi gajdami a 8 gajdicami.

Koncom 19. storočia gajdy takmer prestali hrať v celom Lotyšsku, boli pravdepodobne vytlačené inými nástrojmi. Poslední skutoční gajdoši v regióne Suiti sa dali nájsť v prvej polovici 20. storočia. Avšak až do 50. rokov 20. storočia sa hranie na gajdy úplne vytratilo na viac ako 60 rokov.

Oživenie hrania na gajdy v regióne Suiti sa začalo v januári 2013, keď kňaz St. Michael's Roman Catholic Church v Alsunge, Andris Vasiļevskis, priniesol prvé gajdy do Alsungy. Hudobníčka Aleta Lipsne sa začala učiť na nástroji vyrobenému Eduardom Klintsom ako samouk. Pridali sa k nej ďalší miestni nadšenci sa začali zaujímať o hranie na gajdy. V roku 2014 sa v Alsunge uskutočnilo školenie na gajdy vedené Eduardom Klintsom. Toto školenie zorganizovalo a dva nástroje zakúpilo miestne neziskové združenie - Etnické kultúrne centrum Suiti Foundation.

Gajdoši zo Suiti (3 dudáci a 1 bubeník) mali svoje

prvé verejné vystúpenie v júni 2014 na Medzinárodnom festivale Bourdon v Alsunge.

V súčasnosti je v Alsunge už celkovo 12 gajdošov, a ich počet každým rokom rastie.

Od roka 2019-2020 začal Juris Lipsnis, líder ľudovej skupiny "Suitu dūdenieki", vyrábať gajdy.

Rodina Lipšņi - nadšenci tradície hrania na gajdy v regióne Suiti

Aleta Lipsne, nadšenec tradičnej kultúry Suiti a speváčka slávnej ľudovej skupiny "Suitu sievas", bola prvou osobou v regióne Suiti, ktorá sa naučila hrať na gajdy v roku 2013. Pôvodne sa naučila hrať sama, samostatným štúdiom. Jej odborné vzdelanie ako hudobníčky bolo v procese veľmi užitočné.

Tradične však na gajdách hrali muži a manžela Alety, Jurisa, sa začali zaujímať tiež. Juris však nemal hudobné vzdelanie a žiadne praktické skúsenosti s tradičným folklórom. Školenie vedené Eduardom Klintsom bolo veľmi cenné a prostredníctvom školenia a neustálej praxe sa naučil hrať na nástroji na dobrej úrovni a stal sa líderom ľudovej skupiny "Suitu dūdenieki" (Gajdoši zo Suiti).

Kedže v oblasti neboli výrobcovia gájd, rýchlo sa ukázalo, že sa musí naučiť, ako ladiť, opravovať, tak aj vyrábať gajdy sám. Aby sa naučil tieto zručnosti, Juris sa zúčastnil dielne v Drabeši v roku 2017. A v roku 2019/2020 realizoval podobný projekt v regióne Suiti s finančnou podporou Štátneho fondu kultúrneho kapitálu. Pod vedením majstra Uldisa Austrīša a s pomocou Jurisa Lipsnisa účastníci vyrobili spolu celkovo 7 gájd.

Ďalší spôsob, ako je hra na gajdy populárnou v regióne Suiti, je organizovanie workshopov na rôznych verejných podujatiach - ako sú Suiti Craft Days a Suiti Family Days. Vďaka spolupráci ľudovej skupiny "Suitu dūdenieki" a Suiti Cultural Heritage Foundation má každý záujemca možnosť vyskúšať hrať na gajdy. Toto sa stalo možným použitím metódy vytvorenej Jurisom Lipsnisom - študent drží pod pazuchu mech a hrá na gajdicu, zatiaľ čo inštruktor mech nafukuje pomocou trubice. Takéto hygienické opatrenia boli najmä počas pandémie veľmi dôležité.

V posledných rokoch pribudlo aspoň 50-60 záujemcov - nielen miestnych, ale aj návštevníkov z iných miest v Lotyšsku a dokonca niektorých zahraničných hostí - ktorí si chceli vyskúšať hru na gajdy. Rodina Lipšņi je jadrom gajdošskej komunity v Alsunge - nielen účasťou na rôznych podujatiach v regióne Suiti, ale aj inde v Lotyšsku a v zahraničí, a tiež aj popularizátorom hrania na gajdy na workshopoch, dielňach a inde a inšpirovaním ďalších k zachovaniu tejto cennej časti tradičného kultúrneho dedičstva.

Každoročný festival lotyšských gajdošov v regióne Suiti

Záujem o hru na tradičné gajdy a ich výrobu rapídne vzrástol v celom Lotyšsku v posledných rokoch. Po iniciatíve gajdošov Suiti sa začala celolotyšská tradícia: koncom mája 2018 zorganizovali gajdoši zo Suiti spolu s miestnou mimovládnu organizáciou – Suiti Cultural Heritage Foundation v Alsunge prvé lotyšské stretnutie gajdošov v regióne Suiti, na ktorom sa zúčastnilo 16 gajdošov a 4 bubeníci.

Účelom tohto podujatia je spojiť gajdošov a výrobcov gájd z celého Lotyšska, aby pozdieľali svoje skúsenosti a zručnosti, a aby sa učili od skúsených lotyšských aj zahraničných špecialistov na gajdy. Od roku 2018 sa v regióne Suiti každoročne organizujú takéto podujatia, ktoré priťahujú lektorov z Lotyšska a Estónska. Bola nadviazaná skvelá spolupráca s estónskym odborníkom, etnomuzikológom Leanne Barbo, získané cenné poznatky od profesora lotyšskej univerzity menom Valdis Muktupāvels (obnoviteľom gajdošskej tradície v Lotyšsku) a ďalšie.

V roku 2023 je v regióne Suiti naplánovaný 6. ročník festivalu lotyšských gajdošov. In okrem iných aktivít sa plánuje aj vytvorenie malej expozície o histórii a reštaurovaní gájd v regióne Suiti.

Foto: Juris Lipsnis, Dzintars Leja

CHORVÁTSKO

Centrum chorvátskych tradičných nástrojov

Rekonštrukcia a reštaurovanie starých tradičných hudobných nástrojov

Chorvátsko je mimoriadne bohaté na staré tradičné hudobné nástroje, najmä na gajdy, ktorých existuje najmenej tucet rôznych typov. Veľa z nich vymizlo v druhej polovici 20. storočia a nikto nevedel ako ich vyrobiť alebo ako na ne hrať. Boli len nejaké pozorovania v múzeách a niektoré zvukové nahrávky starých hudobníkov. To platí najmä pre štvor- a päťhlasé gajdy zvané "dude", veľmi cenné tradičné nástroje gajdošského typu. Pre hudobné nástroje tohto typu sa predpokladá, že ich do týchto krajov priniesli so sebou chorváti keď sa prisťahovali v 7. a 8. storočí. Koncom 19. a začiatkom 20. storočia bolo v častiach kontinentálneho Chorvátska veľa gajdošov, a tieto nástroje boli dôležitou súčasťou života ľudí. Niektorí zo starých gajdošov (napr. Marko Križan z okolia Bjelovaru) sa dodnes spomínajú ako vynikajúci hráči a skladatelia.

Vďaka Stjepanovi Večkovičovi bolo mnoho zabudnutých hudobných nástrojov zrekonštruovaných a navrátených do života, ide najmä o štvor- a päťhlasné gajdy. Mimoriadne náročné bolo zrekonštruovať herné techniky založené len na niekoľkých starých zvukových nahrávkach. Dnes už hru na tieto nástroje ovláda viacero mladých hudobníkov.

Semináre o hre a výrobe tradičných hudobných nástrojov

Centrum chorvátskych tradičných nástrojov každoročne organizuje sériu seminárov hry a výroby tradičných hudobných nástrojov, zameraných najmä na gajdy. Semináre sa konajú po celom Chorvátsku a sú veľkou pomocou pre miestne kultúrne a umelecké spolky. Je dôležité poznamenať, že mnoho tradičných hudobných nástrojov už takmer vymizlo a tieto semináre sú mimoriadne nápomocné pri uchovávaní týchto hudobných nástrojov a ich uplatnenia na javisku. Doteraz sa zúčastnilo týchto seminárov viac ako 1000 študentov rôznych vekových kategórií, najmä však mladých ľudí. Študenti sa naučili základné a pokročilé techniky hry na gajdy a iné hudobné nástroje, ako ich ladit' a udržiavať gajdy, a tiež staré i moderné výrobné techniky. Počas roka sa koná minimálne 10 seminárov, ktoré sú podporované Ministerstvom kultúry a médií Chorvátskej republiky.

Medzinárodný gajdošský festival v Chorvátsku

Od roku 2007 organizuje Centrum chorvátskych tradičných nástrojov medzinárodný gajdošský festival s cieľom propagovať a popularizovať hru na gajdy. Festival sa koná pravidelne každý rok na jeseň a trvá od troch do sedem dní. Dejiskom festivalu je hlavné mesto Záhreb a viaceré menšie mestá (Mihovljan, Belec, Gospić, Bjelovar). Cieľom festivalu je povzbudiť mladých hudobníkov k zachovaniu tradície hry na gajdy. V rámci festivalu sa konajú aj herné workshopy. Témy festivalu sú každý rok iné. Niekedy sú to gajdoši sólisti, inokedy malé hudobné skupiny, väčšie orchestre a zatiaľ najzaujímavejšie boli koncerty venované ženám, ktoré hrajú na gajdy. Okrem gajd sú na koncertoch zastúpené aj mnohé ďalšie tradičné hudobné nástroje, čím je festival atraktívny pre hráčov aj pre divákov.

Veľkou hodnotou festivalu je, že sa hudobníci navzájom spoznávajú a vymieňajú skúsenosti nielen pri hraní, ale aj pri výrobe a údržbe gajd. Doteraz účinkovali gajdoši a hudobné skupiny z nasledujúcich krajín: Kolumbia, Mexiko, Ghana, Japonsko, Írsko, Škótsko, Belgicko, Holandsko, Poľsko, Slovensko, Česká republika, Španielsko, Bielorusko, Švédsko, Nemecko, Rakúsko, Taliansko, Grécko, Maďarsko, Slovinsko, Srbsko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko a Chorvátsko.

Foto: Stjepan Večkovič

TALIANSKO

**Associazione Culturale
Multietnica**

Tradícia gájd v Basilicate: zampogna a chiave, surdulina

V regióne Basilicata v južnom Taliansku sú gajdy veľmi bežným nástrojom, najmä v oblasti národného parku Mount Pollino; sú prítomné aj v údolí Sarmento Sinni, Noce a Agri.

Dva typy gájd, ktoré sa v tejto oblasti vyskytujú, sú surdulina a gajdy zampogna a chiave; tieto sú najdôležitejším hudobným ľudovým nástrojom v regióne Basilicata a patria medzi najdôležitejšie v talianskej ľudovej tradícii ako celku; to pre vysoký počet účinkujúcich stále aktívnych v regióne, existencia niekoľko dielní, v ktorých sú vyrábané, ako aj pre špecifickosť zvuku a hudobného repertoáru.

Dodnes sa tieto nástroje stále používajú, veľmi podobne ako sa to dialo v minulosti na vidieku, najmä počas sviatkov a náboženských procesií. Ich hudba nasleduje starý tradičný spôsob prenosu tradície, kde stále zohráva kľúčovú úlohu počúvanie, pamäť a imitácia.

Zampogna a chiave sa skladá z dvoch kužeľových gajdic a dvoch valcových budónov rôznej dĺžky, vložené do dreveného bloku; tento je spojený s mechom z kozjej kože; má fukár, cez ktorý gajdosť fúka vzduch. Gajdice a huky zampogna a chiave sa skladajú z dvoch kusov; gajdice sú upevnené skrútkou, zatiaľ čo huky sú mobilné a posuvné, aby sa dali ľahko naladiť. Ľavá gajdica zampogne má kovový kľúč (chiave) na zatvorenie

posledného prstového otvoru, od ktorého sa odvíja názov nástroja. Zampogna a chiave môže mať rôzne veľkosti, rozpätie dĺžky sa pohybuje od cca 50 cm do 2 metrov.

Surdulina je menšia, s dvoma gajdicami rovnakej dĺžky vyrobené iba z jedného kusu dreva a dva huky zložené z dvoch posuvných kusov; aj surdulina má mech z kozjej kože. Okrem veľkosti je rozdiel medzi zampogna a chiave a surdulina hlavne v piskoroch: prvý má dvojité plátok, podobne ako hoboje; druhý má jeden plátok podobne ako klarinet.

Zampogna aj surdulina sa používajú najmä ako sólo nástroj; hrajú rýchlu hudbu do tanca alebo pomalú hudbu počas bohoslužieb či sprievodov, a tiež môžu hrať ako podpora spevu. Môžu hrať aj spolu s inými nástrojmi, najmä rámovým bubnom, tzv. tamburello, ktorý je veľmi bežný v talianskej ľudovej hudbe a hrá rytmus k tancu.

V tejto oblasti sa vyskytuje aj ciaramella, v Taliansku známa aj ako hoboje popolare (ľudové hoboje). Je to dvoj-jazyčkový kužeľový nástroj, ktorý hrá spolu so zampogna a chiave; ciaramella hrá zvyčajne melódie, zatiaľ čo zampogna poskytuje doprovod.

Výroba nástrojov

Stavba gájd, najmä zampogna a chiave, vyžaduje špecifické schopnosti a vybavenie, ktoré pozostáva zo sústruhu, vŕtačky a výstružníkov.

Pri konštrukcii zampogne sa používajú rôzne druhy dreva. Jednou z najčastejších kombinácií dreva je použitie javora na výrobu bloku, olivy na gajdice (keďže oliva neabsorbuje vlhkosť z dychu), a čerešňa alebo javor pre roztruby.

Pri samotnej výrobe výrobca používa drevo, ktoré je už narezané na hranoly požadovanej dĺžky. Následne po rezaní a vŕtaní sú tieto hranoly opracované na sústruhu do finálneho tvaru. Válcový otvor hukov je vŕtaný na sústruhu vŕtákom, zatiaľ čo kužeľový otvor gajdic sa získava špeciálnym výstružníkom; veľkosť otvorov sa môže líšiť a to ovplyvňuje ladenie nástroja. Piskor je najjemnejšou zložkou zampogna a chiave. Vyrába sa z trstiny (Arundo donax). Dĺžka plátok určuje ladenie.

Na výrobu mechu sa zvyčajne používa kompletná kozia koža. Koža je vyčinená buď soľou alebo síranom mednatým. Potom sa vloží blok zampogny do krku tašky, fukár do pravej prednej nohy, ľavá je zauzlená, aby sa zabránilo úniku vzduchu.

Výroba malej surduliny je menej náročná; vďaka malým rozmerom sa dá vyrobiť iba s nožom. Jednoduché piskory sú vyrobené z trstiny. Mech je vždy z celej kozjej kože a ostatné časti sú pripravené rovnakým spôsobom ako zampogna.

Hudobné stretnutie hráčov zampogne: Festival v Madonna di Pollino

V oblasti Mount Pollino, v Basilicate, hlavné stretnutia hudobníkov boli – a dodnes aj sú – niektoré dôležité náboženské púte: Najdôležitejším je festival Madonna del Pollino. Festival je na počesť svätej patrónky oblasti, panny Márie. Všetci veriaci z tohto regiónu chodievajú na púť, uctieť si Madonu vo svätyni postavenej v horách (vyše 1500 m.n.m.) na území San Severino Lucano. Tu sa panna Mária podľa miestnej legendy zjavia v XVIII. storočí v jaskyni.

Festival Pollino má tri fázy.

Prvý sa koná prvý júnový víkend; socha panny Márie je prenesená z dediny S. Severino Lucano do svätyne, sprevádzaná celodenným sprievodom prechádzajúcim cez všetky dediny v údolí.

Počas toho nepretržite hrá hudba a tancuje sa, s množstvom hráčov na zampogne a rozdáva sa jedlo a nápoje.

Druhá fáza prebieha na hore v piatok a sobotu pred prvou júlovou nedeľou. Svätyňu navštevujú stovky pútnikov, ktorí aspoň jednu noc prespia vonku; konajú sa procesie, vigílie, spevy a tanec pri gajdách zampogne, organetti (diatonický akordeón) a tamburelli, ktorá hrá nepretržite a vytvára typickú zvukovú kulisu tejto udalosti.

Tretia a posledná fáza nastáva počas druhého septembrového víkendu, počnúc vigíliou v sobotu večer vo svätyni, po ktorej nasleduje dlhý sprievod, ktorý prinesie Madonu naspäť do S. Severino v doprovode zvuku zampogne.

Dôležitým momentom festivalu, relevantným aj pre hudobné tradície, je druhý júlový víkend, keď sem prichádzajú stovky pútnikov z rôznych regiónov navštíviť pútnické miesto v horách. Je medzi nimi veľké množstvo hudobníkov a najmä hráčov na zampogne.

Festival Pollino je fantastickou príležitosťou vypočuť si živú tradíciu zampogne v Taliansku. Pri týchto akciách dochádza aj k prenosu o hudobného repertoáru od starších hráčov až po mladých hudobníkov; navyše, výrobcovia prinášajú a predávajú svoje nástroje.

Festival Pollino je jedným z najdôležitejších udalostí v Taliansku, kde je možné počuť stále aktívnu hudobnú tradíciu. Je to ojedinelá udalosť, často skúmaná rôznymi výskumníkmi. Festival predstavuje dôležité stretnutia hráčov na zampogne, organetta a tamburello. Hudobníci rôznych generácií, pochádzajúci z rôznych dedín a regiónov sa niekoľko dní stretávajú neformálnym spôsobom a vytvárajú a špeciálnu hudobnú komunitu. Festival teda predstavuje kľúčový moment na zachovanie hudby ľudových nástrojov. Na oslava tohto festivalu napísal spisovateľ a cestovateľ Norman Douglas jeden pred storočím nasledovné:

„Je to obrovský piknik na počesť Panny Márie. Ide o dvetisíc ľudí táboriacich okolo kaplnky, uprostred impozantnej armády oslov a mulíc ktorých hukot sa mieša s pastierskou hudbou trstiny a gájd - gajdy dvoch druhov, obyčajný kalábrijský typ a typ z Basilicata, oveľa väčší a so zvučným základným tónom, ktorý čoskoro prestane existovať.

[...] Na všetkých stranách sú obrazy skupín tanečníkov, zabávajúcich sa starých sedliakov;

pri bečaní oviec, dunení gájd, rytmom tarantelly, muž prechádzajúci sa s faunovskými postojmi pozýva a lúska prstami, jeho partnerka sa vyhyba jeho gestám so sklopenými očami.

[...] Noc neprináša oddych; naopak, hluk je čoraz živší ako kedykoľvek predtým;

na lúke a pod stromami jasne žiaria ohne; tanečníci necítia únavu a ani pľúca gajdošov nejavia žiadne známky vyčerpania.” (Norman Douglas. 1926. Stará Kalábria. Martin Secker. Londýn. s. 151-153.)

Aj dnes prináša návšteva festivalu Pollino okrem náboženského aspektu zážitok, ktorý umožňuje znovu prežiť situáciu opísanú Douglasom; toto je svedectvom hudobnej tradície, ktorá zostala živá a neporušená zubom času.

Referencie:

- Scaldaferri N., (2005), *La zampogna in Basilicata*. In Gioielli M., *La Zampogna, gli aerofoni a sacco in Italia*, vol. II, Cosmo Iannone Editore, Isernia.
- Scaldaferri N., (2022), *The Bagpipes in the Mount Pollino Area (Southern Italy)*. In Morgenstern U., Ahmedaja A., *Playing Multipart Music Solo and Ensemble Traditions in Europe*, European Voices IV, Böhlau Verlag, Vienna.
- Mirizzi F., (2055) *Le vie del sacro in Basilicata*, Mondo Basilicata n.5, pp-37-40.

Fotografie (archív Nicola Scaldaferri):

- Hudobník a remeselník Quirino Valvano so surdulínou, ktorú si sám vyrobil.
- Hudobník a remeselník Quirino Valvano so zampogna a chiave, ktoré si sám vyrobil.
- Madonna del Pollino: Domenico Miraglia (organetto) a Giuseppe Salamone (zampogna a chiave) hrajú pred sochou panny.

ŠPANIELSKO

Asociación Gaiteros de Graus

BAGPIPES & TRADITIONS: LAS FIESTAS DE GRAUS

Ribagorza je región bohatý na tradície, so silnou kultúrnou identitou, ktorá pretrváva už mnoho rokov. Pôvodné nástroje ako gajdy boli nahradené modernejšími a zmenila sa aj ich hudba, ktorá sa prispôbila novej dobe. Ich oslavy predkov, poznamenané rituálnou zložkou náboženského charakteru, sa tiež prispôbili novému spôsobu života poznačenému vyludňovaním Pyrenej.

Zatiaľ čo väčšina miest v Ribagorze dokáže zachovať časť svojich tradičných festivalov a rituálnych tancov, Graus je paradigmou festivalu, kde sa miešajú náboženské a pohanské tradície.

12. septembra prichádzajú gajdoši. Na stredovekom moste ich prijímajú všetky orgány mesta (občianske i cirkevné) a obyvatelia Grausu. Po vstupe do obce cez Barbastro Gate zaznie prvá z melódii s názvom "Entrada de la Gaita" (Príchod

gájd). Zmes voní pušného prachu a bazalky pokryje celé mesto. Párty sa začala a gajdoši v nej zohrávajú kľúčovú rolu.

Interpretujú melódie intímneho a rituálneho charakteru, sprevádzajú piesne venované našim patrónom. V prepĺnenom kostole San Miguel hrá jeden gajdoš „Albada“, zatiaľ čo výstrely z mušket naplňajú celé okolie silným zápachom strelného prachu.

Centrom „Fiesty“ sú gajdy a gajdoši. Zúčastňujú sa na náboženských procesiách a hrajú tanečné melódie (tradičný tanec s mečmi) na „Plaza Mayor“ (Hlavné námestie), plnom ľudí čakajúcich na tanečníkov predvádzajúcich tradičné tance Graus, ktoré je možné vidieť len dva dni v roku: 13. a 14. septembra.

Iné akcie, ako napríklad „Pllega“, ktorá sa tiahne ulicami Graus, aby zbierala dary pre bratstvo Santo Cristo, ktoré malo na starosti hradenie nákladov na festivaly, alebo spev „Albadas“ na úsvite 15. septembra sú v sprievode gajdošov, čo z nich robí ústredný prvok pre „Fiestas de Graus“, ktoré boli v roku 1973 vyhlásené za Národný turistický prvok.

Výroba nástrojov: Gaita de Boto, Trompa de Ribagorza a Clarí.

Gajdy sú najreprezentatívnejším nástrojom na našom území, a ako to býva zvykom aj inde, aj v Ribagorze sa hrávajú skupiny tvorené šalmajom a gajdami. Napríklad „Gaiters de Caserras“ (Pipers z Caserras) je skupina zložená z Gaita de Boto (Aragónske gajdy) a dvoch „Trompas de Ribagorza“ (tradičný šalmaj z Ribagorzy). Hoci bola tradícia prerušená len na pár rokov, počas občianskej vojny, naše gajdy zanikli a v roku 1945 ich nahradili iné gajdy, ktorými boli gajdy z Galície. Z tohto dôvodu sme v našom folklóre našli galícijske gajdy, keďže naše domáce nástroje sa už nevyrábali a nepoužívali. Bolo to v 80. rokoch, keď sa začal proces obnovy našich nástrojov a prebiehali práce na skúmaní našich gájd, Gaita de Boto. Marcel Gaztelli, výrobca nástrojov z Tarbes, si naeshudoval a nakreslil plány podľa gájd uložených v Bestué. V roku 1990 boli v Grause znova zavedené a gajdoši opäť hrali na starých nástrojoch, ktoré sa kedysi používali v horách okolo Ribagorzy.

Na druhej strane, náš najcharakteristickejší šalmaj, Trompa de Ribagorza, zostal naďalej zabudnutý, až kým sa nenašla jeho kópia v dome v Grause a po rokoch sa objavila ďalšia kópia tohto nástroja. V roku 1991 mal Mariano Pascual na starosti rekonštrukciu tradičnej skupiny gajdošov z Caserras, pričom a zrevitalizoval aj tento nástroj.

V neprítomnosti výrobcov, ktorí by mohli uskutočniť organologickú štúdiu, kontaktoval gajdošov z Okcitánskeho konzervatória v Toulouse. Claude Romero a Bernat Desblanc tam vyrobili niekoľko prvých kópií. Miestni výrobcovia, Miguel Ferrer a neskôr Sergi Llena, pokračovali vo výrobe našich gájd a nášho šalmaju.

Mariano Pascual a Sergi Llena pokračovali vo výskume stratených nástrojov, tých, na ktorých hrali pastieri a ktoré si sami vyrobili. V novembri 2022 predstavili štúdiu obnovy „Clarí“, tradičného nástroja rozšíreného v údolí rieky Isábena.

Naše tradičné nástroje sú úzko prepojené s našou krajinou, jej zdrojmi, jej materiálmi. Najviac používané drevo v našich nástrojoch je drevo z našich lesov, čiže buxus, olivové drevo, mandľové drevo.

Kravský roh, kosť alebo cín sú ďalšie materiály, ktoré sa používajú ako dekoratívne prvky, ktoré vystužujú slabšie časti nástroja, podobne ako pri stavbe v našich domov, kostolov... Na našich nástrojoch nájdeme aj vyrezané slnečné symboly ochrany a ďalšie prvky ako napr. ako hadiu koža, nakoľko had je považovaný za magické a ezoterické zviera, čo dáva našim gajdám mystický charakter.

Charakteristickým znakom, ktorý dáva našim gajdám osobitosť, sú šaty. Po smrti gajdošovej dcéry a kvôli túžbe a smútku, ktorý pociťoval, si jej šaty obliekol na svoje gajdy. Pri hre na nástroj cítil, že spieva jeho dcéra a on ju môže držať v náručí. Tento príbeh sa rozšíril po celom Aragóne a aj ďalší gajdoši si začali obliekať svoje nástroje. Nikdy sa nedozvieme, či je tento smutný príbeh pravdivý, ale keď ho vyrozprávame, spomenieme si na toho gajdoša.

POHĽAD DO BUDÚCNOSTI

V globalizovanom svete, kde všetko ide veľmi rýchlo, sa musíme na chvíľu zastaviť, nadýchnuť sa a premýšľať nad rámec okamžitého. Kto bude dodržiavať tradíciu, keď my nebudeme môcť? Naši mladí ľudia sú výsledkom nového digitálneho veku, v ktorom máme v rukách úplne nový svet, kde je možné osloviť tisíce ľudí, ktorí sú vzdialení stovky kilometrov skrze telefón a aplikácie. Trend k uniforme môžeme vidieť v mnohých aspektoch nášho života: móda, hudba, ktorú počúvame...

Naše nové generácie sa však čoraz viac odpájajú od svojho vitálneho prostredia, zabúdajú na všetko, čo ich spája s krajinou, ktorú obývajú a všetky rituály a tradície sa strácajú. A to je problém, ktorý presahuje hranice, ako sme si mohli overiť u kolegov z iných krajín.

V Ribagorze (Aragon) sme spustili niekoľko projektov na šírenie a propagáciu tradičnej hudby a poznania našich tradícií medzi najmladšími a našimi dospelievajúcimi. Spolupracovali sme so školou, v hudobnej škole sme zaviedli tradičné nástroje a uskutočnili sme intenzívne kurzy tradičnej hudby v rôznych oblastiach a s rôznym profilom. Vo všetkých naprogramovaných aktivitách sme si stanovili ciele a koncepcie, ktoré presahujú nácvik hry na gajdy. Hudobné pojmy sú úzko prepojené s inými pojmami jazykového, geografického, historického charakteru...

Foto:
Sergi Llana, Pili Tedó, José Manuel Betato

Projekt Pepa Chireta

Podľa Sergi Llana Mur, tvorca projektu, bolo kľúčové vytvoriť vizuálne podnety, ktoré by mohli prelomiť zavedené schémy. Tak sa zrodila Pepa Chireta, dievča, ktoré chcelo byť gajdošom. Pepa si zaspomínala na starých gajdošov, ktorí hrali na gajdách krásne melódie a precestovala Pyreneje za nástrojmi a pesničkami. Predstavenie bolo vytvorené na to, aby sa v školách konalo s doplnkovými aktivitami a aby bolo možné propagovať naše nástroje a tradície. Názov CD je „Pepa Chireta: música, bailes y otras historietas“ (Pepa Chireta: hudba, tance a iné príbehy), ktoré vyšlo a verzia koncertu je venovaná rodinnému publiku.

Špecifickejšie práce v hudobnej oblasti realizujeme workshopmi tradičnej hudby, kde deti a dospelievajúci uplatnia svoje hudobné znalosti na svojom nástroji, aby zažili nový zážitok s tradičnou hudbou Pyrenej.

Poslednou výzvou bolo predstaviť tradičné nástroje na hudobných školách. Na to bol potrebný pedagogický návrh. Musí byť zaujímavé aj pre najmenších, a zároveň priblížiť tradičnú hudbu a nástroje tým najmenším. Mať nástroje prispôbené malým rukám bolo kľúčové pre úspech implementácie týchto nových nástrojov do hudobných škôl.

Mis amigos gaiteros (Moji priatelia gajdoši)

Náš priateľ Pepa Chireta cestuje po Pyrenejach a iných územiach, hľadá nástroje a melódie a získava nových priateľov. „Mis amigos gaiteros“ (Moji priatelia gajdoši) je nový projekt Sergi Llana Mur, ktorý sa začal v karanténe. Je to zbierka videí dostupných na YouTube, kde gajdoši z celej Európy opisujú svoje nástroje a predvádzajú niektoré zo svojich melódií. Vo videách môžeme objaviť kuriozity ich krajín, dozvedieť sa o ich geografických oblastiach a vypočít si rôzne jazyky, ktorými sa hovorí v Európe. To všetko sprevádzajú ilustrácie rôznych gajdošov v kolekcií merchandisingu (tašky, tričky, šálky...), ktorá bola vytvorená s cieľom vizualizovať veľkolepý svet gájd.

SLOVENSKO

Cech slovenských gajdošov

Slovenská gajdošská kultúra a UNESCO

Slovenská gajdošská kultúra bola 2. decembra 2015 zapísaná na Svetový zoznam kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO, táto snaha bola započatá páve Cechom slovenských gajdošov. Ako výsledok tohto zápisu možno badať zvýšený záujem mládeže o gajdy. Gajdoši majú niekoľko pravidelných príležitostí na svoju prezentáciu či už na gajdošských festivaloch, alebo príležitostne aj na iných folklórnych festivaloch alebo udalostiach.

Po zápise na Zoznam začali gajdám a gajdošským tancom venovať väčšiu pozornosť aj folklórne súbory a celá folklórna komunita. Vznikli nové príležitosti na prezentáciu gajdošskej kultúry, predovšetkým tancov a inštrumentálnej hudby. Zo špeciálnych udalostí je dôležité spomenúť celoštátnu postupovú súťaž a prehliadku sólistov tanečníkov v ľudovom tanci ŠAFFOVA OSTROHA 2018, kde bol jeden z povinných párových tancov práve tanec, ktorý sa tancuje s gajdami.

Z folklórnych súborov, ktoré čerpajú z gajdošskej tradície môžeme spomenúť FS Ponitran, ktorý za posledné roky predstavil niekoľko programov, z ktorých bola podstatná časť s gajdami. Profesionálne umelecké teleso SĽUK zaradilo do svojho repertoáru tanec pri gajdách aj niekoľko inštrumentálnych spracovaní gajdošskej hry, čím sa gajdošská kultúra dostala na najuznávanejšie divadelné pódia na Slovensku.

Gajdošská kultúra je na Slovensku veľmi dôležitým elementom pre komunitu ľudí, ktorým záleží na udržaní osobitosti a charakteristik folklórnych prejavov, ktoré sú chápané ako znak identifikujúci ľudí a zvyky v tejto oblasti.

Zápis zvýšil rešpekt pre tento prvok. Obce v ktorých existuje táto tradícia sa ju snažia udržať a rozvíjať. Vo folklórnej komunite vzrástol rešpekt ku gajdám, gajdy sa objavujú na všetkých väčších festivaloch, folklórne súbory a skupiny sa tiež snažia použiť tento prvok, ak majú možnosť.

Festival Gajdošské fašiangy

Jedna z prvých a dodnes jedna z najvýznamnejších aktivít Cechu slovenských gajdošov je spoluorganizovanie festivalu „Gajdošské Fašiangy“, ktorý existuje už 36 rokov. Dôležitou súčasťou tohto festivalu sú stretnutia slovenských gajdošov a výrobcov. Na tomto festivale a na valnom zhromaždení Cechu slovenských gajdošov sa stretáva väčšina slovenských gajdošov a remeselníkov, pričom sa táto komunita udržiava a rozvíja vďaka príležitosti vzájomného zdieľania svojich skúseností a zručností. Nepravidelne sa na tomto podujatí organizujú aj workshopy zamerané na tému zachovávanie tradícií. Na valnom zhromaždení Cechu slovenských gajdošov sa prerokúvajú nové trendy a riziká pre tradíciu, akými sú napríklad spoločné hranie s inými gajdošmi alebo s kapelou, ktoré je rizikom pre pôvodný individualistický štýl hry. Výsledkom takéhoto rokovania bol koncept súťaže pre gajdošov.

Šírenie gajdošskej tradície skrze publikácie

Zbieranie, zachovávanie informácií o kultúre gájd a ich prezentácia súčasným spotrebiteľom na zaujímavý spôsob je overenou metódou, ako priblížiť nováčikov ku kultúre gájd. Tu sú niektoré z najnovších publikácií, ktoré ponúkajú pohľady na kultúru gájd z Nitrianskeho regiónu západného Slovenska. Kniha „Kebi nebov kanás trúbev“ od Roberta Žilíka. Autor odhaľuje 300-ročnú tradíciu chovu prasiat, oviec a iných zvierat. Po prvýkrát má čitateľ možnosť spoznať pastierske články z roku 1718 na panstve grófa Huňadyho. Prostredníctvom príbehov spomienok, ako aj autorových rozprávok a legend, môže čitateľ vnímať svet pastierov, život na starých statkoch a poverčivé príbehy o mýtických javoch (čarodejníctvo, magické gajdy). Tradícia gájd v našom Nitrianskom regióne je prezentovaná v knihe textom a obrázkami týkajúcimi sa 60 gajdošov. Tento fakt nás radí medzi najdôležitejšie regióny gájd na Slovensku. Umelecké reprodukcie zo slovenských galérií, ktoré sa nachádzajú v publikácii, posilňujú myšlienku pastierov a hudobníkov v minulosti. Autor vzdáva hold živým a neživým nositeľom hudobných tradícií (bohatý zoznam konkrétnych ľudí). V kapitole „Ako sme objavili gajdošov“ autor načrtáva históriu a ako sa môžeme vrátiť k hodnotám našich predkov. V poslednej časti knihy nájde čitateľ až 90 piesní (notový zápis, mnohé z nich sú pre gajdy) s pôvodnými textami, ktoré budú slúžiť na ďalšie šírenie našej ľudovej hudobnej kultúry. Publikácia „Kebi nebov kanás trúbev“ je určená milovníkom histórie, etnografie, folkloristom, školám ako súčasťou regionálneho vzdelávania, alebo aj prezentáciu ich obcí miestnymi úradmi, kultúrnymi a rekreačnými zariadeniami pre návštevníkov tohto regiónu a verejnosť. Autor chce čitateľa vzdelávať alebo zabávať svojimi lyrickými informáciami, ale predovšetkým zvyšovať historické a kultúrne povedomie mladých a starších občanov. Ako reakciu na túto publikáciu sa gajdoš Tomáš Blažek rozhodol nahráť CD „Chodí Gajdoš po dedine“. Obsah CD zahŕňa niekoľko typov hudobných jednotiek nazývaných runda (kolá), ktoré sú obrazmi z rôznych životných udalostí obyvateľov dediny, večerných tancov, Vianoc, karnevalov, vojny, tanečných bálav atď. Piesne predstavujú melódie gájd z Nitrianskeho regiónu a tiež mnoho ďalších tradičných nástrojov.

Inovácie

V posledných rokoch sme na Slovensku zaznamenali zvýšený záujem o učenie sa hrať na gajdy, hlavne medzi deťmi a mladými ľuďmi. Avšak často sa spomína, že cena nových gájd je pre začiatočníka príliš vysoká a nie každý má možnosť si nástroj požičať. Výrobu gájd pre začiatočníkov pomocou 3D tlačiarň vidíme ako jeden zo spôsobov, ako urobiť gajdy dostupnejšími. Tento pokus zahŕňa vytvorenie 3D modelu gájd a použitie 3D tlače typu FFF, ktorá môže znížiť výrobné náklady. Je potrebné spomenúť, že cieľom tejto výrobnéj metódy nie je nahradiť klasický tradičný drevený nástroj, ale priniesť na trh dostupnejšiu verziu pre začiatočníkov na učenie techniky hry. Z doterajších experimentov sme mohli zaznamenať, že 3D tlačené časti gájd môžu hrať tóny ako klasické drevené gajdy, ale farba zvuku je výrazne odlišná.

Foto: Michal Veselský

GRUZÍNSKO

Štátne konzervatórium V. Sarajshvili Tbilisi

Gruzínske gajdy – Gudastviri sa kedysi širili v regiónoch Kartli, Racha, Adjara (kde sa nazývajú Chiboni), Meskheti (kde sa nazývajú Tulumí) a Pshavi. Líšia sa od seba farbou, veľkosťou mechu a počtom otvorov na dvoch gajdiciach. V súčasnosti sa táto inštrumentálna tradícia zachováva najmä v dvoch regiónoch Gruzínska – Adjara a Racha.

Adjaranské gajdy

Hra na Chiboni je organickou súčasťou tradičného života Adjara – juhozápadného regiónu Gruzínska. V minulosti tento nástroj vždy sprevádzal komunitné slávnostné zhromaždenia. Zneli na ňom prevažne tanečné melódie. Niektorí z hráčov na Chiboni tancovali počas hrania. Status Mechibone, čiže hráč na Chiboni, spravidla znamenal ako majstrovské ovládanie nástroja, tak aj praktickú znalosť jeho výroby. Bola to často rodinná tradícia a prenášala sa z otca na syna. V posledných desaťročiach sa počet interpretov Chiboni v Adžarii znížil. Chiboni síce stále hrajú ľudia rôzneho veku, no technológiu na jeho výrobu ovláda čoraz menej ľudí a väčšinou patria k staršej generácii.

Murad Tavartkiladze (narodený v roku 1961) je virtuóznym predstaviteľom adžarskej tradície Chiboni. Dodnes žije a tvorí v rodnej dedine Kokotauri v obci Keda. Túžba hrať na Chiboni u neho vznikla už v detstve. Na mladého chlapca zapôsobil spoločné vystúpenie jeho otca – Merdiala Tavartkiladzeho a Vasa Iremadzeho, v minulosti slávneho majstra tohto nástroja. Jeho prvým učiteľom Chiboni bol jeho otec a neskôr Vaso Iremadze. 14-ročný Murad už ovládal techniku hry na Chibon a od toho istého obdobia študoval aj výrobu tohto nástroja. Murad Tavartkiladze je stavebný inžinier, ale aj napriek tomu jeho život a práca súvisia najmä s Chiboni. V tomto smere nadobudol bohaté skúsenosti: v rôznych rokoch hral v choreografickom súbore Batumi VET School, v súbore obce Keda „Fesvebi“, v skupine tanečníkov Khorumi z dediny Tshkomoris; pôsobil ako učiteľ Chiboni v gruzínskom štátnom súbore piesní a tancov „Erision“. V Kede dodnes vyučuje študentov, prípadne záujemcov, ktorí za ním prichádzajú z rôznych kútov Gruzínska a rôznych krajín sveta. Jeho nástroje kupujú väčšinou cudzinci. Ako poznamenáva, postupom času vyrobil viac ako 300 Chiboni. Murad Tavartkiladze je typickým predstaviteľom tejto tradície so svojimi zdedenými znalosťami, ktoré zahŕňajú ovládanie nástroja spolu s výrobou. Okrem zdieľania vedomostí a skúseností so zainteresovanou mládežou propaguje tento nástroj účasťou na folklórnych koncertoch, domácich a medzinárodných festivaloch a projektoch.

Rachanské gajdy

Racha, hornatá oblasť západného Gruzínska, bola v minulosti známa svojou gajdošskou tradíciou, v gruzínčine nazývanou Mestvireoba. Podľa údajov mal tento región v 19. storočí množstvo gajdošov. Viedli najmä túlavý život a oblasť ich pôsobenia niekedy presahovala hranice Gruzínska. Mestvireoba vychádza zo silnej tradície z majstrovsko-učňovského vzdelávania. K slávnemu majstrovi bol pridelený 12-15-ročný učeň, ktorý v priebehu rokov nadobudol odborné zručnosti. Mestvires boli nepostrádateľnými účastníkmi slávnostných stretnutí. Gudastviri použili nie ako sólový nástroj, ale ako sprievod k piesni. V 20. storočí táto tradícia začala slabnúť a postupne sa prípady predstavenia na Gudastviri stávali zriedkavými. Súčasné obrodné hnutie tradície Rachan Gudastviri je spojené s dvoma mladými hudobníkmi – Tornike Skhiereli a Levan Berelidze.

¹ The Khorumi je bojový tanec pochádzajúci z regiónu Guria/Adjara.

² Mestvire – hráč na Gudastviri, gajdoš. Mestvireoba – tradícia hry na tieto gajdy.

Tornike Skhiereli (nar. 1989) sa už od detstva zaujímal o gruzínsku tradičnú hudbu – viachlasné piesne a nástroje. Jeho záujem posilnila folklórna atmosféra, ktorá v jeho rodine a rodnej obci vládla už koncom 90. rokov.

Tornike vyštudoval Giorgi Mtatsmideli Chant College (Tbilisi), kde zvládol profesiu zborového vodcu ľudových piesní a chorálu. Popri štúdiu sa často vracal do Racha, aby zbieral ukážky ľudovej hudby. Zaujímal sa aj o technológiu výroby tradičných nástrojov, informácie hľadal medzi nositeľmi tradícií a vo vedeckej literatúre.

Po ukončení štúdií sa Tornike vrátil do Racha. Od roku 2016 pôsobí ako pedagóg v Spevackej škole Štátneho folklórneho centra v obci Oni. Je vedúcim folklórnych súborov – „Sagalobeli“ a „Dziriani“ – s repertoárom ľudovej hudby z oblasti Racha. Hrá na všetky nástroje rozšírené v Racha, vrátane Gudastviri.

V roku 2022 založil Tornike Skhiereli s finančnou podporou Ministerstva kultúry, športu a mládeže Gruzínska školu majstrov-učňov tradičnej výroby Chianuri a Gudastviri v obci Oni. V rámci projektu boli zorganizované pracovné priestory s vybavením a inventárom potrebným na výrobu nástrojov. Popri výrobe nástrojov sa uční učia aj nácviku vystupovania. Často organizuje workshopy pre cudzincov v Racha či v zahraničí. Tornike Skhiereli, ako majster a ako pedagóg, sa snaží prispieť k obnove, zachovaniu a popularizácii doznievajúcej tradície Rachan Gudastviri.

Levan Berelidze (narodený v roku 1990) vyrastal v rodine známej v Racha pre svoje bohaté hudobné tradície. Gruzínsky viachlasný spev a tradičné nástroje mali v jeho živote popredné miesto už od detstva. Jeho rodičia, brat, deti a synovci spievajú a hrajú na rôzne nástroje.

Krátko po Levanovom narodení sa jeho rodina presťahovala do priemyselného mesta Rustavi, relatívne ďaleko od Racha, kde žil do roku 2016. Levan vyštudoval Giorgi Mtatsmindeli Chant College (Tbilisi), kde zvládol profesiu zborového vedúceho ľudových piesní a chorálov.

V roku 2016 sa Levan Berelidze so svojím starším bratom vrátili do rodnej Racha. Od tohto obdobia vedie spevácky zbor katedrály Nikortsinda; je učiteľkou Spevackej školy Štátneho folklórneho centra v obci Ambrolauri; Vedie rodinný súbor Berelidze, ktorý prezentujú tri generácie jeho rodiny.

Levan Berelidze sa o Gudastviri začal zaujímať v roku 2011. Rozhodol sa naučiť hrať na tento nástroj a pravidlá jeho výroby od starých umelcov Gudastviri, ktorí stále žijú v Racha a Kartli.

V súčasnosti, spolu s ďalšími hudobnými nástrojmi – Chianuri a Daira – charakteristickými pre Rachu, sa Levan snaží pokračovať v inštrumentálnej tradícii regiónu. V jeho repertoári sú zreštaurované ukážky starých zvukových nahrávok, ktoré predvádza na koncertoch a festivaloch, a tak popularizuje Rachan Gudastviri medzi gruzínskymi a zahraničnými poslucháčmi.

Foto: The International Research Center for Traditional Polyphony

³ dvojstrunový inštrument z regiónu Racha.

POĽSKO/ BIELORUSKO

**Bialoruskie Kulturalno-Naukowe
Centrum w Poznaniu**

Hlybokaye, Bielorusko

"Dudarki Rej" je medzinárodný festival európskych gajdošských regiónov, ktorý stelesňuje naše osvedčené postupy pri oživovaní miestnych gajdošských tradícií. Bol založený v roku 2017 a je prvým svojho druhu so zameraním na integráciu gajdošských regiónov z celej Európy, na rozdiel od iných festivalov, ktoré sa sústreďujú na konkrétne krajiny. Keďže väčšina európskych tradícií sú miestne, regionálne a nie národné fenomény, úlohou festivalu „Dudarki Rej“ je spojiť tieto regióny a posilniť ich spoluprácu zdôraznením ich regionálneho potenciálu a jedinečnosti ich gajdošských tradícií. Okrem oslavy gajdošskej hudby má festival kultúrny význam ako platforma na podporu kultúrnej výmeny a porozumenia medzi rôznymi regiónmi, ktoré spája spoločná história gajdošstva. Účastníci z rôznych častí Európy s láskou k gajdám a jedinečným kultúrnym tradíciám sa stretávajú, aby sa jeden od druhého učili, zdieľali svoju hudbu a príbehy a budovali vzťahy, ktoré prekračujú hranice.

Najlepšie postupy festivalu sú spojené s podujatím a sú ním podporované. Prvou dobrou praxou je každoročné oživenie významného artefaktu, či už vytvorením kópie známeho miestneho kusu gájd alebo vytvorením jedinečného umenia inšpirovaného gajdošskou tradíciou. Festival napríklad oživil najstaršie nájdené gajdy z roku 1849 vytvorením presnej kópie nástroja podľa originálu, ktorý bol náhodou uložený v zahraničí. Nástroj bol oficiálne predstavený počas festivalu a pritiahol pozornosť miestnych a štátnych médií. Tieto gajdy hrali aj počas festivalu a potom boli uložené v miestnom múzeu. Okrem toho sú miestni profesionálni a amatérski umelci

každoročne vyzývaní, aby zobrazili históriu gájd vo svojich zvolených technikách, ako je maľovanie, rezanie papiera, hlina, slama a ďalšie. Ich umenie je prezentované návštevníkom festivalu a použité v logách festivalu a inom vizuálnom merchandise. Každý rok je vytlačená kniha, brožúra, mapa či pohľadnica s novými poznatkami o miestnych gajdošských tradíciách.

Najstaršie zachované bieloruské gajdy z Vieracieji (okres Hlybokaye) z roku 1849. Foto Vital Voranau

Festivalové suveníry. Foto Vital Voranau

Druhým osvedčeným postupom je zapojenie miestnych inštitúcií a organizácií. Festival sa snaží každým rokom zapojiť viac miestnych inštitúcií a organizácií, ako sú hudobné školy, umelecké školy, múzeá histórie a etnografie, miestne knižnice, majitelia friem, hotely, majitelia obchodov so suvenírmi, miestni potravinári, cirkevné spoločenstvá. Toto zapojenie umožňuje ľuďom spoznať tradíciu a zároveň získať nových partnerov, ktorí sú ochotní minúť peniaze na festival, s možnosťou propagovať svoje podniky.

Foto Uładzimir Skrabatun

Tretím osvedčeným postupom je venovanie každého festivalu konkrétnemu gajdošovi alebo osobe, ktorá mala nejaký vplyv na zachovanie miestnej gajdošskej tradície. Festival sa tiež nezameriava len na mesto Hlybokaye, ale má za cieľ pokryť a zapojiť čo najviac miestnych komunít, najmä dedín s kultúrnou infraštruktúrou, ako sú miestne kultúrne domy. Tieto komunity sú zvyčajne ochotné organizovať podujatia z festivalového zoznamu a túžia sa zúčastniť akýchkoľvek kultúrnych podujatí.

Na záver, osvedčené postupy festivalu „Dudarki Rej“ zdôrazňujú jeho úspech pri podpore kultúrnej výmeny a porozumenia medzi rôznymi regiónmi, ktoré spája spoločná história gajdošov. Zameranie festivalu na integráciu gajdošských regiónov z celej Európy, oživenie významných artefaktov, zapojenie miestnych inštitúcií a organizácií a venovanie sa konkrétnym gajdošom alebo osobám, ktoré mali nejaký vplyv na zachovanie miestnej gajdošskej tradície, prispeli k významu festivalu, takže je niečím viac akolen oslavou gajdošskej hudby. Všetky aktivity a významné miesta gajdošských tradícií okresu sú vyznačené na interaktívnej mape dostupnej verejnosti.

Viac informácií o projekte nájdete na stránke:
www.suitunovads.lv
 a na stránkach partnerov projektu.

Latvijas Nacionālais
kultūras centrs

unesco
 Latvijas
 Nacionālā komisija

Pridružení partneri:
 Lotyšské národní centrum pro kulturu a
 Lotyšská národní komise pro UNESCO

⁴ https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1_vjWqVxDK50th2Cm8WCujtD2CLj5zzAh